

4.1 ДӘРІС

ТУРИЗМ САЛАСЫНДАҒЫ БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕП

Туризм қызмет көрсету саласының бір бөлігі ретінде ішкі және халықаралық сауданы дамытады. Әлемдік туризмде шетел азаматтарының елге келуі арқылы ұлттық экономикаға кірістер әкелетін ауқымды бизнес қалыптасқан. Туризмнің басты мақсаты — адамдардың саяхаттау қажеттіліктерін қанағаттандыру, оларға мәдени, ойын-сауықтық, емдік-сауықтыру қызметтерін ұсыну.

Туризмде тұтынушылардың тікелей қатысуы маңызды, себебі қызметтер ел аумағында көрсетіледі. Бухгалтерлік есеп тұрғысынан қарағанда, туризмнің ерекшелігі — қызметтердің кешенділігі және олардың сапардан кейін толық есепке алынуында.

Туристік сапарлардың жіктелуі

Туристік қызметтердің әртүрлілігіне қарай, саяхаттау мақсаттары мен түрлері әртүрлі болады. Туристік сапарларды келесі түрде жіктеуге болады:

Туризм мақсаттарына қарай:

- Демалыс және ойын-сауық туризмі.
- Мәдени-танымдық туризм.
- Іскерлік сапарлар.
- Сауықтыру және медициналық туризм.

Туризм бағытына қарай:

- Ішкі туризм (ел ішінде саяхаттау).
- Халықаралық туризм (шетелге саяхаттау).

Ұйымдастыру формасына қарай:

- Ұйымдастырылған турлар (туроператор немесе турагент арқылы).
- Жеке турлар (жеке ұйымдастырылған).

Туристік қызметтерді дұрыс есепке алу үшін олардың жіктелуі мен бағыттарын анықтау маңызды, себебі әрбір түрдің өзіне тән шығындар мен табыс көздері бар.

Туризм саласындағы қызметтер бірнеше топқа бөлінеді:

• **Транспорттық қызметтер:** туристерді тасымалдау, әуежай немесе вокзалға дейін жеткізу қызметтері.

• **Тұру қызметтері:** қонақ үй, мотель, хостелдерде уақытша тұруды ұйымдастыру.

• **Тамақтану қызметтері:** мейрамхана, кафе немесе қонақ үй асханаларында тамақтануды ұйымдастыру.

• **Экскурсиялық қызметтер:** туристерге арналған экскурсиялар, гид қызметтері.

• **Сақтандыру қызметтері:** туристердің қауіпсіздігі үшін сақтандыруды қамтамасыз ету.

Бұл қызметтер туристік өнімнің құрамына кіреді және әрбір қызмет түрін есепке алу үшін тиісті бухгалтерлік шоттар пайдаланылады.

Турагент қызметін бухгалтерлік есепке алу

Турагенттер туроператорлардың өнімдерін туристерге сатумен айналысады. Турагент туристік өнімнің бөлшек сатушысы болып табылады және қызметі үшін комиссия алады. Турагент қызметін есепке алу ерекшеліктері:

• **Комиссиялық табыс:** турагенттер туристік өнім сатудан түскен табысқа комиссия алады. Бұл табыс турагенттің негізгі кірісі болып табылады.

• **Қызмет көрсету шығындары:** турагенттік қызметтерді ұсынуға байланысты кеңсе жалға алу, әкімшілік шығындар, жарнама және маркетинг шығындары.

Мысал: Турагент 100,000 теңгеге тур өнімін сатты делік, оның ішінде комиссия 10,000 теңге құрайды. Бұл жағдайда турагенттің есеп жазбалары төмендегідей болуы мүмкін:

Дт 1210 "Сатып алушылармен есеп айырысу" / Кт 6010 "Комиссиялық табыс" – 10,000 теңге.

Туроператор туристік өнімді қалыптастырушы және ұйымдастырушы ретінде қызмет етеді. Ол туристік сапарларды, орналастыру және экскурсиялық қызметтерді бір пакетке біріктіреді. Туроператорлардың қызмет ерекшелігі:

- Тур пакеттерді қалыптастыру: туроператорлар туристік өнімдерді жасақтап, туристерге толық пакет ретінде ұсынады.

- Келісім-шарттар: туроператорлар тасымалдаушылармен, қонақ үйлермен және басқа қызмет көрсетушілермен келісім-шарттар жасайды.

- Маркетинг және жарнама: туроператорлар туристік өнімдерді жарнамалап, клиенттерді тарту үшін маркетингке шығынданады.

Туроператорлар өз қызметінде бірнеше операцияларды есепке алады. Мысалы, тасымалдау, тұру, экскурсиялық қызметтерді сатып алу және оларды туристік өнімге біріктіру. Бұл қызметтер бойынша шығындар мен кірістер есепке алынады.

Мысал: Туроператор қонақ үйде тұруды 200,000 теңгеге сатып алып, турпакетке қосады. Сатылым бағасы 250,000 теңге делік.

- Дт 8010 "Өндірістік шығындар" / Кт 3310 "Жеткізушілермен есеп айырысу" – 200,000 теңге.

- Дт 1210 "Сатып алушылармен есеп айырысу" / Кт 6010 "Туристік өнімді сатудан түскен табыс" – 250,000 теңге.

Туристік өнімнің өзіндік құны турпакетті қалыптастыру үшін жұмсалған барлық шығындардан тұрады:

- Транспорттық шығындар: туристерді тасымалдауға кеткен шығындар.

- Тұру шығындары: қонақ үйлерге төленген қаражат.

- Тамақтану шығындары: туристердің тамақтануына арналған шығындар.

- Экскурсиялық шығындар: экскурсиялық бағдарламаларды ұйымдастыруға кеткен шығындар.

- Әкімшілік және маркетинг шығындары: жарнама, кеңсе жалға алу және қызметкерлерге жалақы.

Мысал: Туроператор тур өнімін жасау үшін жалпы 500,000 теңге жұмсаған болса, сату бағасы 600,000 теңге делік. Мұндай жағдайда пайда 100,000 теңге құрайды.

Туризм саласындағы бухгалтерлік есептің ерекшелігі — әртүрлі қызмет түрлерін, туристік пакеттерді қалыптастыру және оларды есепке алу. Туристік өнімнің өзіндік құнын дұрыс есептеп, әртүрлі шығындар мен кірістерді есепке алу туризм кәсіпорындарының қаржылық нәтижелерін жақсартуға мүмкіндік береді.